

Välkommen till

Nyhetsbrev nr 26

från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget.

I detta nr:

Språkgräns delade Bjäre. Rikt kulturliv. Klarar du frågorna? Vejby.

Bortackordering. Den gamla dansbanan. Norrviken - igen!

Hänne ve gadelajed

Till vår lokala historia hör inte bara kunskap om hur man arbetade och bodde osv. För att den skall bli komplett krävs också kunskap bl.a. om hur man talade förr. På farmors tid. På farmors morfars tid o.s.v.

Här i Bjäre är vi lyckligt lottade när det gäller kunskap i detta ämne.

Bl.a. tack vare vår store språkforskare i Lund, Ingemar Ingers. Han har genom bl.a. egna uppteckningar - gjorda i Bjäre strax före mitten av 1900-talet - gett oss en god bild av inte bara bjäremålet i allmänhet. Vi vet också åtskilligt om skillnaderna inom Bjäre. Bl.a. om den mycket tydliga språkgräns, som avgränsade den nordvästra delen av halvön från de övriga delarna. Språkgränsen är sockengränsen mellan V. Karup och Grevie. En knivskarp gräns - på den tiden!!

Några plock ur Ingemar Ingers rika samling: Ordet sax blev i V. Karup sajs men i Grevie sas. Slakta blev i V. Karup slajta men i Grevie slata. Luka blev i V. Karup leuga men i Grevie låga. Ordet ner blev i V. Karup nar men i Grevie nör.

Så kan man hålla på. Exempelen är många.

Bjäre har ju "fostrat" en egen språkforskare, som även han berikat oss med sitt kunnande. Bengt Pamp. Han var född 1928 i Svenstad. Blev med tiden arkivchef vid Dialekt- och ortsnamnsarkivet i Lund, docent i nordiska språk, svensk språkhistoria och ortnamnen i Skåne.

Jag blir frestad att tränga djupare in i - och skriva om - denna spännande värld. Vi får se vad det kan bli. Kanske en redogörelse om det vetande som finns. Det är inte bara Ingemar Ingers och Bengt Pamp som bidragit till vår kunskap om dialekterna i Bjäre. Även våra egna hembygdsforskare och författare, Sante Gudmundsson i Förslöv, Emil Söderman i Ramsjö och Patrik Haller i Hallavara har lämnat bidrag till denna kunskap. Det finns flera.

Ett rikt kulturliv

När jag gräver i dokumenten om föreningar, samlingslokaler mm i Bjäre under tidigt 1900-tal, slås jag av den aktivitet och den skapareglädje som fanns - trots de snävt tilltagna resurserna. Här bildades studiecirklar, musikgrupper och teatergrupper. Här utformades revyer, kabaréer och teater. Aktivitet. Aktivitet...

Tidigare har jag mött denna teater- och revyverksamhet bl.a. inom de mycket aktiva IOGT-avdelningarna i Båstad och i Varan vid Torekov.

Just nu har jag försökt sätta mig in i verksamheten i Förslöv i samband med

att jag studerar hur dansstället Åselid skapades och blomstrade.

Aktiviteter fanns överallt i Bjäre. Trots primitiva förhållanden. Inga kommunala bidrag. Inga samhällsägda lokaler. Inga avlönade fritidsledare. I stället tog ett antal driftiga personer saken i egna händer.

Allt det här var förstas amatörverksamhet. Ibland tynade den bort. Avsaknaden av stöd från samhället ledde till att det var svårt att satsa långsiktigt. Det innebär inte, att vi har anledning att rynka på näsan åt vad som presterades. Det var en viktig folklig verksamhet. Vidgar vi det till föreningsverksamhet i allmänhet, var dess roll för samhället och dess utveckling stor. Föreningsverksamhet gav värdefulla kunskaper och färdigheter. Det lärde medborgarna att samarbeta och organisera. Detta kom att bli en av grundstenarna till det stora, som skedde under början av 1900-talet. Bl.a. demokratiska genombrottet.

Åselid blev ett kulturcentrum

Åter till mitt arbete med att kartlägga historien om våra dansbanor. I arbetet med Åselid i Förslöv får jag god hjälp av medarbetarna i Föreningen Förslövs Socken förr och nu. Dokumenten berättar om de många aktiviteterna - Gymnastik. Amatörteater. Studiecirklar. Biograf. Dansen var dock det, som fick namnet Åselid att flyga ut "över världen."

Tack Föreningen Förslövs socken... Vilken tillgång dessa föreningsägda arkiv är! Inte bara för oss arkivnördar.

Torekovs Tivoli

På min rundresa bland Bjäres dansbanor förr kom jag till Torekovs Tivoli. Det som sedermera kallades Strandparken. Plötsligt upptäckte jag, att jag saknar material om detta dansställe. Har du tips - hör gärna av dig. Även bilder tar jag gärna emot.

Kyrkans makt över själarna.

Jag har redan snuddat vid det i tidigare Nyhetsbrev: Kyrkans makt över människornas sinnen och föreställningsvärld. Jag har nämnt konfirmander, som inte blev godkända av kyrkoherde Carl Christian Eberstein i V. Karup på 1800-talet. Dessa överåriga konfirmander kom tillbaka år efter år till konfirmationsläraren, Sven Rosenberg för att läsa in "kursen". Detta för att bli godkända vid konfirmationen och därmed undgå nattvarden. Det var viktigt för att undgå helvetets eld. Även för en 25-årig v. karupsbo!

Ett annat exempel på kyrkans makt - långt senare: konfirmanden i Förslöv som inte blev godkänd eftersom hans far spelade till dans på söndagar!

Sans Souci

var en dansbana som låg inte långt från nuvarande Grevieparken. Då och då har jag i den lokala litteraturen träffat på denna dansbana med det franskklingande namnet. Ingenstans har jag dock sett någon förklaring till namnet på dansbanan. Därför fick det bli Google, som kan informera om, att Sans Souci betyder ungefär "utan bekymmer" eller i vissa sammanhang "utan makt". Sans Souci är namnet på ett praktfullt palats, som Preussens härskare, Fredrik den store, lät uppföra utanför Berlin. Närmast skulle

det vara ett tyskt svar på Versailles i Paris!!

Nytt kapitel i romanen om Norrviken.

Jag ser i bladet att det tydligen nu skall skrivas ett nytt kapitel i evighetsromanen om Norrvikens Trädgårdar. Jag påminner mig alla tidigare turer kring anläggningen som jag varit med om. Jag har ju haft trädgårdarna inom "min" kommun hela tiden - V. Karup, V. Bjäre och nu Båstad - och har därför haft anledning att följa alla turerna på nära håll. Nedläggningsspöket har dykt upp gång på gång.

Särskilt dramatiskt var det 1969. Den 9 maj möttes vi av en stor, fet rubrik i vår lokala tidning: "Norrviken slut". Inte ens ett frågetecken efter rubriken!

I texten kunde vi läsa: trädgårdarna kommer att upphöra i och med utgången av årets säsong". Inte heller här kunde man hitta ett frågetecken.

Det var Rederi AB Nordstiernan som stod bakom meddelandet. På den tiden var det V. Bjäre kommun, som var trädgårdarnas hemvist. Två år senare fick vi kommunsammanläggning nr 2 och trädgårdarna hamnade i Båstads kommun.

Återstår nu att se vad det nya kapitlet i romanen kommer att innehålla.

Många efterlysningar.

Som synes i såväl Nyhetsbrevet som i Bloggen på min hemsida är det mycket som efterlyses just nu. Därför: kolla dina byrålådor! Kolla hemsidan!

Samtidigt passar jag på att tacka alla som har lämnat in material.

Här säljs Bjärebor berättar.

Bortsett från några ströex. hos mig, är det nu endast de olika försäljningsställena som gäller för den som vill rädda ett av de återstående exemplaren av boken Bjärebor berättar om Bjäre.

Här är ställena:

Bokhandel: Båstad, Laholm och Ängelholm

ICA-butik: Torekov, V. Karup, Greve, Vejbystrand

Heberleins i Förslöv

Bjäre Lantmän: Mäsinge och Greve

Av mina tidigare böcker finns enstaka ex. kvar. Kan beställas direkt hos mig:

- Så blev Båstad tennis
- Bilder av ett sekel i Bjäre
- Vår Bjäre historia i bild.

Klarar du frågorna?

Sven Rosenberg, lärare och klockare i V. Karup på 1840-talet, är en av huvudpersonerna i min bok Bjärebor berättar om Bjäre. Han har berättat, att när han sökte lärartjänst i Billinge blev han förhörd av kyrkoherden där. Frågorna och svaren ger oss en bild av den tidens sätt att se på religionen.

Här är några av frågorna han fick:

1. Uti hur många huvudläror indelas Guds ord?
2. Varuti sträcker Guds lag sina fordringar på människan?
3. Varför är trosläran framställd i tre artiklar?
4. Vad vill det säga att Gud skapade människan till sin avbild?

Varsågod. Försök besvara frågorna.

Vill du veta svaren? Rosenberg har i sina memoarer redovisat dem. Jag skall se till att alla frågorna och alla svaren kommer på hemsidan. Då kan du se "hur många rätt Du fått".

Vejby i centrum

Två av de Bjärebor som skriver om Bjäre var hemmahörande i Vejby. Drängen Janne Botvid och lantbrukaren och poeten Henry Johansson.

Janne Botvid skrev dagbok under åren 1913-1923. Henry skrev vacker poesi, som griper tag i läsaren.

Bortackordering av fattighjon

Ett av de ämnen som jag just nu arbetar med är, hur fattigvården var ordnad i Bjäre på 1800-talet. De gamla protokollen från fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden är skrämmande läsning. Ett par exempel från V. Karup 1869: (Namnen på personerna har ersatts med initialer)

"Beslöts att försöka få utackorderat de fattighjon som äro oförmögna sig sjelfwa att vårda. Företogs upprop på C. P:s dotter i V. Karup, vilken Th. A. P. inropte för 23 RD 23 öre."

Ibland kunde det vara svårt att hitta spekulanter. Ur ett protokoll från 1870:

" Kommunalnämnden hade blifvit kallad för att försöka få bortackorderat drängen S.A. såsom vansinnig. Eftersom inga spekulanter tillstades voro, antogs det af styrman L.P. P. gjorda anbudet att föda och vårda honom under en månad för 33 öre per dag.

30 år senare var man i V. Karups socken redo att överge systemet med att bortackordera sina fattighjon och i stället inhysa dem i sitt nya fattighus. När jag läser om förhållandena i fattighuset blir jag ibland fundersam om det innebar en förbättring för fattighjonen.

Om allt det här skall det med tiden bli en samlad beskrivning. Håll utkik på hemsidan www.bjareforlaget.com

Avslutar som vanligt

Om du i fortsättningen inte vill ha mina Nyhetsbrev - skicka ett mejl om detta.

Vänligen

Kalle

Kalle Eriksson, Bjäreförlaget, Hallavaravägen 102, 269 91 Båstad
Tel. 0431-365332